

PÁRISI LEVÉL.

(A Nimesben tartott szabadelvű értekezlet. — Ismét a protestans theologiai facultas s a budget. — A párisi theologiai facultas megnyitó előadása. — A theologiai társaság.)

Szerkesztő úr!

A szabadelvű protestántismusnak, mint minden évben, úgy ez évben is meg volt a maga gyűlése, melyen számos pap és világi ember volt jelen; csak pap 54 volt. A múlt évben, midőn az ily gyűlekezetről értesítettem, a mely St. Hippolythben tartatott, azt mondtam volt, hogy az 1884-ben tartandó értekezlet helyéül Montpelliert tüzték ki s még is ez évben az értekezlet Nimes városában tartatott. Ezt az áttételt az indokolta, mert az orthodoxok, a kiknek csakugyan vannak ily értekezleteik, legutóbbi időben Montpelliert tüzték ki értekezletök helyéül. Miért tették ezt? Talán daczolni akartak a közvéleménnyel. Mindenesetre botránnyal végezték volna. Szeretem hinni, hogy nem ez volt céljuk.

Bár miként történt is, midőn a szabadelvűek az utolsó pillanatban bizonyosan megtudták, hogy az orthodoxok éppen abba a városba és abban az időben akarnak összegyűlni, elhatározták, hogy értekezletöket Nimes városában tartják meg. Ott nyílt meg tehát október 29-én Gachon montpellierier egyik papnak elnökelete alatt.

A két tárgy — vagy jobban mondva — a két különböző szempontból fel vett egy tárgy, mely napi renden volt, a következő volt: „A kibékülés theologiai szempontból“ és „a kibékülés, egyházi szempontból.“ Az elsőt mélységgel tárgyalta Campredon pap. Tárgyát három részre osztotta, ily formán: 1. A kibékülés minden esetre kötelességünk, az esetben, ha nem ró reánk oly áldozatokat, melyeket lelkiismeretünk visszautasít; de ily kibékülés hasznosan és sikerrel csak a gyakorlati téren eszközölhető, mert a dogmatikai téren nem lehet oly engedményeket tenni, mint az egyházi téren. 2. Nincs oly egyház, a melynek ne lenne vallási közös alapja egy más egyházzal. A szabadelvű pártból ezt soha senki sem tette kérdésessé. Ne vádoljanak tehát minket ugynevezett határtalan szabadsággal, a mely minden hivatalos és kötelező symbolumok mellőzésével állana. Ez méltatlan ráfogás, s nincs semmi való alapja. Ha valamely egyház nem confessionalis, azért nem mulhatlanul hitetlen. 3. Campredon ur eládja egyéni nézeteit arról, hogy szerinte mi lehet a Franciaországi reformált egyház közös hite. „Pressensé ur folytatja a szónok“ — a megváltást tette határvonallal a kereszténység és a között,

a mi azonkívül esik; de tétele nem állja ki a bírálatot.“ És az előadó kérelhetetlen logikával bebizonyítja, hogy Pressensé ur fáradozása kárba ment.“ Egyetlen oly tanról sem állíthatjuk, hogy a kereszténység alapja s annak lényegét teszi; a melyet Krisztus tisztán és világosan nem tanított. Ámde Krisztus tanításában a fő, nyilván kifejezett eszme, a mely Krisztus egész tanítását inspirálja, az Isten eszméje; különösen az Isten, a mint az emberrel való viszonyában taníttatik. Tehát csak azon a rendületlen alapon, hogy Isten van s ő a mi atyánk, lehetséges a kibékülés.“ Campredon ur e dolgozatát széles látkörrel, bámulandólag mély gondolatokkal írta; nagy érdekeltséget keltett a gyűlésben; hosszas és érdekes vitát idézett elé, melyben a résztvevő szónokok nagy nyugalmat, élénk vallásos érzelmeket tanusítottak. Azok közül az eszmék közül, melyek az előadást követő vitában felmerültek, csak azt az egyet emelem ki, mely szerentem helyes, s a kérdést valódi térre állítja: azt az eszmét, hogy az orthodoxok és szabadelvűek csak a módszerben különböznek. Az orthodoxok több félénkséggel és kevesebb logikával bírálják a bibliát, mint a szabadelvűek; de idővel ugyanazon eredményre jutnak. Nagy tévedésök abban áll, hogy ez idő szerént, a részletes, a viszonylagos igazságot, melyet felfedeztek, abszolút igazságnak tartják és ez ugynevezett abszolút igazság nevében megtagadják, kizárják a szabadelvűeket. És mivel gondolatok haladását nem tudják és nem is akarják megakadályozni, mihelyt valamely új viszonylagos igazságot felismernek, kénytelenek elismerni, hogy a szabadelvűeknek e pontban is igazuk volt, de ekkor az elválasztó határt kissé tovább tesszik, s éppen abban hibáznak, hogy az elválasztó tért egyre tágitják, a helyett hogy keskenyitnék.

A kapcsolatos tárgyban „A kibékülés egyházait tekintetben“ — nem volt írott eléterjesztés, mivel az előadó monobletti pap Bentkovszki ur hónapok óta betegeskedik. A kérdést azonban megvitatták szóbeli előadás után. Az előadó, a ki beteges állapota mellett is jelen volt, oly nyilatkozatot tett, mely elég híven festi az orthodoxok gondolkodás módját.

Midőn a jelentéséhez szükséges adatokat kérte, a hozzá érkezett közleményekből és nyilatkozatokból kitűnt, hogy a vitézkedő orthodoxok ellenzik a kibékülést. Jó volna megtudni, hogy a protestans nép, ha komolyan megkérdeznék, osztaná-e néhány kardoskodó vezetőnek a nézetét.

Mindenesetre az ily értekezletek azt mutatják, hogy a francia szabadelvű protestantizmus élő és tevékeny. A múlt évben az értekezlet elhatározta egy vallási Szemle alapítását. A Nimesi értekezleten már nemcsak azt lehetett bejelenteni, hogy a Szemle meg van alapítva és hat hónap óta megjelenik, hanem azt is hogy kellő számu előfizetője van s hogy a protestans irodalomban kitűnő írók közremunkálásáról biztosítva van. Azok mellett az irodalmi és bírálati jeles dolgozatok mellett, melyek a „Revue de Strasbourg“ „Le

disciple de Jesus Christ, és a „Libre recherche“ czimű folyóiratokban megszoktak jelenni, a szabadelvűek az oktató elemet is felvetették. Az új Szemle, melynek czime: „La vie chrétienne“ (keresztény élet) kizárólag vallásos épületi vállalat.

Mint minden évben, ez évben is esténként egyházi szónoklatok tartattak nagyszámu hallgatóság előtt: az első este Viguié tanár, a másodikon Mouchon lyoni pap urak prédikáltak.

Az elnök a Párisi Szabadelvű bizottmány egy fontos határozatát jelentette bé: A bizottmány elhatározta ugyanis, hogy Nimesben egy intézetet állít, melybe oly szabadelvű ifjak fognak felvétetni, kik a theologiai tudományokra szándékoznak előre készülni, hogy később papok legyenek. A párisi bizottmány ezzel nagy szolgálatot teszzen a protestantizmusnak. Eddig csak az orthodoxoknak volt a papi hivatalra előkészítő ily intézetők. A ki igen szabadelvűnek látszott, megfosztatott a módoktól, hogy tanulását folytathassa, tehát mindnyájan felvették az igát, bármily nehéz volt. Csak később, midőn papi hivatalba léptek, nyerte vissza némelyiknek a lelkiismerete a maga ruganyosságát, s lett függetlenné; de ily eset kevés volt.

Kénytelen vagyok ismét a protestans theologiai fakultásokról beszélni, a melyeknek létezése komolyan fenyegetve van. A költségvetési bizottmány egyszerűen törölte azt a fedezetet, melyet eddig minden évben megszavaztak ezeknek a tanintézeteknek a fenntartására. A párisi bizottmány egy küldöttsége a francziaországi özszes consistoriumok nevében kihallgatást kér a költségvetési bizottmánynál, hogy vonassa vissza határozatát. Nem tudom sikerül-e, mindenestre különös lenne, ha a képviselőház meg a senatus vita nélkül, a fedezet egyszerű törlésével megakarja szüntetni a concordatumot; páratlan eset lenne. Örvendek, hogy ez ügyben idézhetem egy nagy tekintélyű embernek, a ki szeptemberben halt meg, a vélekedését. Dumont ur a felsőbb és katholikus oktatás igazgatója a Londonban augusztus 9-én tartott nevelési congressuson a protestans theologia fakultásokról, miután a katholikus theologiai fakultásokat, melyeknek canonicus értékét az állam nem akarja elismerni, megemlékezett, így szólott: „A protestansok száma 800,000, kik közül 80,000 lutheranus. A párisi fakultás vegyes, a montaubani kizárólag calvinista. Ebben a két intézetben a tanítás felekezeti jellegű, oly növendékeknek adatik, kik közül többen valamely seminarium tagjai. A fakultások a papi hivatal folytatására szükséges képesítési okmányokat állítanak ki. Ezen intézetek eltörlését, a melyek a protestans egyház nélkülözhetetlen organumai, nem abból a szempontból kell elbírálni, melyből a katholikusokét. Arról beszélnek, hogy a cultus ministeriumhoz csatolják. A német birodalomnak 17 protestans fakultása van, melyek az egyetemi életben tisztes helyet foglalnak el és a vizsgáldóság szellemének fejlődését éppen nem gátolják. Azokban 3,600 növendéknél több van. Francziaországban két rendszer áll szembe. A fakultások ellenzői azt mondják, hogy az államnak nem kell theologiai

véleményének lenni: következőleg egyik tant sem szabad pártfogolni. Erre azt felelik, hogy az oktatás magasabb fokán az államnak átálán nincs véleménye; a tanároktól csak azt követeli, hogy határozottak és komolyak legyenek s oly szabadságot enged nekik, — a melynek csak magok vehetnek határt. A theologiai tanokat, melyek sokakat érdekelnek, melyek sokak lelkiismeretét illetik, éppen úgy lehet tanítani, mint egyebeket. A tudományokkal és irodalmakkal ugyanazon universitásokba helyeztetve a tanulás és bírálat nyomán a kölcsönös hatás törvényeinek lesznek alávetve. Való, hogy azoknak a rendszereknek, eszméknek és könyveknek, a melyeket a protestans fakultásokon való tanítás naponként eléállít, az eltörlése nem lenne közönbös a gondolkozás előhaladására.“

Ez igen helyes gondolat, s igen jól van eléadvá; a mi annyival feltünőbb, mert katolikus ember írta. De egy felvilágosodott, tanult katolikus, a ki érti a miről beszél. Sok képviselőre nézve szükséges volna, hogy kissé behatoljanak Dumont eszméibe s különösen, hogy tanulmányozzák azokat a kérdéseket, a melyekről gyakran olyan radikalisan s egyszersmind oly kevés illetőséggel nyilatkoznak. Reméljük azonban, hogy most is tekintetbe veszik a törvényt s hogy a francia protestantizmus kebelében a papság fentartására szükséges tanítást fenfognak tartani.*) Január 1-éig megtudjuk, hogy mihez tartsuk magunkat.

A párisi theologiai fakultás november 4-én kezdette meg az előadásokat, a melyeket miként minden évben egy ünnepélyes üléssel nyitott meg, melyben a Dekan beszámol a múlt évi munkálkodásról. Lichtenberg ur beszédéből csak azt emelhetjük ki, hogy nagy méltánylással emlékezett meg Berger urnak a biblia francia fordításának történelme körül szerzett érdemeiről, a miről egyik utóbbi levelemben én is szóltam.

Stapfer ur, ki a múlt évben a tanulók közt hirdetett pályakérdés eredményéről tett jelentést, egy nagyon jó dolgot ismertetett meg a közönséggel. „Máté evangéliumában az ószövetségből való idézetekről.“ Ennek a valóban tudományos dolgozatnak a szerzője egy oly fiatal ember, a ki jövőre igen szép reményt kelt. Nagyon bajos ily koru embernél oly biztos szakembert, s oly szilárd bíráló szellemet találni. Massebian urból — így hívják — jeles tanár lesz. Az ülést Massebian tanár ur(a fennebb említett tanuló közel rokona) fejezte be egy szép előadással, e tárgyról: a „szentatyák tanulmányozása a francia egyházban.“ Ezuttal nem ismertetem, később visszatérek reá, valamint az ószövetségből való idézetekre. Ez utóbbi tanulmányt ki fogja adni a tanulásnak a theologiai fakultásban való ébresztésére alakult társulat.

*) A X. évi germinal 18-án (1802. évi április 8-án) hozott törvény azt mondja szóról-szóra: „Senki sem folytathat papi hivatalt, ha magát nem igazolja képesítési okmányával.“ De ily képesítési okmányt csak theologiai fakultás állíthat ki.

Mivel Stapfer urat említém jelezni sietek egy nagy becsű munkáját, a melyet nem rég adott ki, és a melynek czime: Palestina a J. K. korában, az új testamentum, Josephus Flavius, és a Talmud szerint. Ez a munka egy előbbi munkának a folytatása, mely munkát az író 1876-ban adott ki s a melynek czime: „A vallási eszmék Palestinában a J. Kr. korában.“ Előbeszédének kezdetén Stapfer ur ezt mondja: „nem ismerek oly francia könyvet, mely azt tartalmazná, a mit a németek die neutestamentliche Zeitgeschichte neven neveznek, theologiai irodalmunkban levő e hézagot ki akarom tölteni.

Meg kell vallanunk, hogy Stapfer urnak teljassen sikerült a kitöltés.

A párisi theologiai társulat megkezdette üléseit november 18-án. A napi rendre tűzött tárgy: a supranaturalizmus kérdése jelenben, volt. Pressensé ur tárgyalta. Nem levén magam jelen a gyűlésen, csak néhány barátom rövid jegyzései után írok. Pressensé ur bevezetésül feltüntette, hogy minő változásokon ment át a supranaturalizmus eszméje. Feltüntette, hogy azok a protestansok is, a kik a supranaturalizmust mai napig megtartották, szakítottak a régi orthodox felfogással. Ma a supranaturalizmus csak a Jézusban s az ő megváltási munkájában öszpontosul, szakítottak a közönséges csodákkal; az Isten szabadon rendelkezik az erkölcsi és vallásos világban. (Nekem úgy tetszik, hogy Pressensé ur kitért a kérdés elől, a helyett, hogy egyik vagy másik értelemben megoldotta volna.) Elmékedését azzal végezte, hogy a supranaturalizmus a kereszténységre nézve a létel vagy nem létel kérdése. Ezt oly tulságosnak találták, hogy a reá következő vitában Sabatier ur hatalmas érveléssel kikelt az ellen, hogy a kereszténységet azonosítsák a supranaturalizmussal. „A felállított szövegezés igen tágas egyszersmind igen szűk. Igen tágas, mert a supernaturalizmus másban van, mint a kereszténységben; igen szűk, mert sok oly dolgot kívül hagy, a melyek a kereszténységben lényegesek, és a melyeket nem lehet a supranaturalizmussal egy rovatba sorozni. Végül is ez a supranaturalizmus értelmetlen; először is meg kellene állítani, hogy mit értünk ezalatt: természet. Bersier ur is, a ki Sabatier után felszólt, úgy találja, hogy a supernaturalis szó szerencsétlen s nem vallásos; helyesebbnek találja ezt a kifejezést: az Isten uralkodása. Igaz, hogy Bersier ur más név alatt körülbelől azt érti, a mit Pressensé. Egészben véve úgy látszik, hogy ez az ülés nagyon érdekes volt, inkább a vitáért mintsem az előadó dolgozatáért.

CHARRUAUD.

NYUGDIJINTÉZETEINK.

A mult egyházi főtanács ülésein a vallásközönség belső embereinek nyugdíjazásáról szóló egyházi törvény életbe léptetése bejelentetvén, a 8. §. alapján kitűzött nyugdíj-egység, több afia előtt csekélynek tünt fel.

Ezek közül némelyek szükségesnek látták egy olyan terv feltüntetését, melynek alapján az egység felemelése és ez által nagyobb nyugdíj- és segély-adás válnék lehetővé. E közleményben a jelzett óhajoknak kísértem meg eleget tenni. De, hogy felmutatandó terveim áttekinthetőbbek legyenek, előlegesen ismertetem az erd. ág. hitv. vallásközönség és a magyar államvasutak alkalmazottjai nyugdíjintézetének alapszabályait, s a magyar államtisztviselői részére tervezett hasonló törvényjavaslatot.

Az erd. ág. vallásközönség tanárai, papjai és tanítói részére alapított nyugdíjintézet 1865-ben kiadott szabályai szerint, a nyugdíj legkisebb összege, a fizetés fele; egész összege a fizetés, de 2000 frton túl nem emelhető. Az intézet mindenkre kötelező, s belépéskor a biztosítani kívánt összegnek 10 százalékát fizetik „belépti díj“-ul, a 25 éves kort meghaladott belépők, a hány „öt évvel“ idősebbek korpótlék“ fejében 10, 10 százalékát, tagságuk egész ideje alatt pedig évenként két százalékát.

Nyugdíjul az első öt évre nem, a következő 10, tehát 15 évre 30 százalékot kapnak; öt évenként 10 százalék emelkedéssel a papok és tanítók 45, a tanárok 35 évi szolgálatra a biztosított összeget nyerik.

Az özvegyek és árvák részére külön alap létesítetett, felosztatván az özvegyi segély öt osztályra. Az I-ső osztály 150 frtig, a II-ik 300 frtig, a III-ik 500 frtig, a IV-ik 800 frtig, az V-ik 800 frton felül emelkedvén.

Ez öt osztály szerint történik a befizetés osztályonként 10-10 frtjával „belépti díj“ fejében és évenkénti járadékul 1—1 frtjával. E mellett a 25 éves kort túlhaladott beállók, „korpótlék“ fejében, az évi 1 frt járadékot kamatjaival együtt annyszor fizetik be, a hány évvel 25 életévüket túlhaladták, sokszorozva a feleség része a biztosított összeg osztályszámával. Ha a belépő és felesége élet-éve közt 15 évnél nagyobb korkülönbség van, minden öt évért, az előbb említett korpótlék egy negyede jár „házassági korpótlék“ fejében.

Az özvegy abban az esetben kapja meg a részére biztosított segélyt, ha férje öt éven át az alapba adózott. Az az árva, kinek anyja él, az az anyai segélynek $\frac{2}{10}$ -dét, a teljesen árva $\frac{4}{10}$ -dét kapja.